

УДК 334.012.64: 336.027

DOI: 10.18524/2413-9998.2021.1(47).226926.

О. В. Побережець,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку та оподаткування,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, 65044, м. Одеса, Україна,
e-mail: olga-poberezhec@ukr.net

В. В. Шмагіна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, 65044, м. Одеса, Україна,
e-mail: vshmagina@ukr.net

А. О. Гусєв,

студент 4 курсу
спеціальності «Облік і оподаткування»
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, 65044, м. Одеса, Україна,
e-mail: onuepfartemhusiev@ukr.net

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено теоретичні і методологічні засади малого підприємництва як чинника економічного зростання країни в умовах сучасної ринкової економіки. Визначено законодавчі критерії щодо розмежування малих підприємств від інших суб'єктів підприємницької діяльності. Наведено статистичні дані щодо основних показників діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні протягом 2010-2019 рр. Виявлено, що малі підприємства в Україні займають основну питому вагу; при цьому їхня частка у структурі загальних обсягів реалізованої продукції, створеної доданої вартості та кількості зайнятих працівників також є суттєвою. Встановлено вплив податкової політики держави на стимулювання розвитку та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва в країні. Запропоновано концепцію реформування державної податкової політики з метою підвищення конкурентоспроможності малих підприємств в Україні.

Ключові слова: суб'єкти малого підприємництва; конкурентоспроможність малих підприємств; економічний розвиток; податкова політика; податкове навантаження.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогоднішній день підприємницька діяльність є одним з основних чинників економічного зростання країни. При цьому характерною ознакою сучасної ринкової економіки є існування, взаємодія та оптимальне співвідношення суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва. Особливого значення для економіки більшості країн світу набуває мале підприємство, оскільки малі підприємства займають основну частку від усіх підприємств, а в деяких країнах – також основну питому вагу у структурі ВВП та забезпечують значну частину робочих місць.

Слід зазначити, що в період економічної кризи найбільш вразливими є суб'єкти малого підприємництва. Це означає, що фінансова стійкість малого підприємства в умовах кризи залежить, насамперед, від рівня його конкурентоспроможності. Одним з найбільш розповсюджених важелів державного впливу на підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва є податкова політика.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми державної монетарної і фінансової політики або підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених: І. А. Ломачинської; В. М. Лисяка, Н. Л. Шлафман, Т. О. Журавльової; М. О. Єдуш; Є. І. Масленнікова; А. О. Мумладзе; Д. В. Васильєвої; Ю. О. Ольвінської; С. А. Терещенко; Р. Кантильйона, А. Маршала, С. Сімсонді, Й. Шумпетера, Ф. Хайекта та інших. Відсутність дослідження впливу та взаємозв'язку монетарної і фінансової політики держави та конкурентоспроможності малих підприємств є основною невирішеною проблемою науковців.

Постановка завдання. Дослідити мале підприємство як чинник економічного зростання країни, а також вплив податкової політики держави на підвищення конкурентоспроможності малих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день у чинному законодавстві України не існує чіткого визначення поняття «мале підприємство». Так, у Господарському кодек-

сі України (ГКУ) та Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» наведено два різних підходи щодо розмежування малих підприємств від інших. Слід зазначити, що в обох нормативно-правових актах окремо виділяються мікропідприємства (з економічної точки зору мікропідприємства та малі підприємства доцільно об'єднувати в єдину категорію «мале підприємство»).

Відповідно до ч. 3 ст. 55 ГКУ до суб'єктів малого підприємництва належить:

- фізичні особи підприємці (ФОП), річний дохід яких за звітний період (календарний рік) від будь-якої діяльності не перевищує 10 млн. євро (2 млн. євро – суб'єкти мікропідприємництва) за середньорічним курсом Національного банку України (НБУ) та середньорічна кількість працівників не перевищує 50 осіб (10 осіб – суб'єкти мікропідприємництва);
- юридичні особи, річний дохід яких за звітний період (календарний рік) від будь-якої діяльності не перевищує 10 млн. євро (2 млн. євро – суб'єкти мікропідприємництва) за середньорічним курсом Національного банку України (НБУ) та середньорічна кількість працівників не перевищує 50 осіб (10 осіб – суб'єкти мікропідприємництва) [1, ст. 55.3].

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» малими вважаються підприємства, які відповідають щонайменше двом з трьох критеріїв:

- балансова вартість активів до 4 млн. євро (350 тис. євро – мікропідприємства) за середньорічним курсом НБУ;
- річний чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 8 млн. євро (700 тис. євро – мікропідприємства) за середньорічним курсом НБУ;
- середньорічна кількість працівників до 50 осіб (10 осіб – мікропідприємства) [2, ст. 2.2].

Основні засади державного регулювання малого підприємництва в Україні встановлені ст. 3-4 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва здійснюється з метою:

- створення умов для розвитку суб'єктів малого підприємництва;
- забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності малих підприємств;
- стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності малого підприємництва;
- сприяння просуванню вироблених малими підприємствами товарів, робіт і послуг, а також результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній ринок;
- забезпечення зайнятості населення шляхом державної підтримки підприємницької ініціативи громадян [3, ст. 3.1].

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва ґрунтується на наступних принципах:

- ефективність підтримки малих підприємств;
- доступність отримання малими підприємствами державної підтримки;
- забезпечення участі представників суб'єктів малого підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси малих підприємств, а також у формуванні та реалізації державної політики у цій сфері;
- створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого підприємництва, які відповідають вимогам, що передбачені загальнодержавними, регіональними й місцевими програмами розвитку малого підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;
- ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання програм розвитку малого підприємництва;
- відкритість та прозорість проведення процедур надання державної підтримки суб'єктам малого підприємництва;
- доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва для всіх підприємств, що згідно з чинним законодавством відповідають ознакам суб'єктів малого підприємництва [3, ст. 3.2].

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва здійснюється за наступними напрямками:

- вдосконалення та спрощення обліку на малих підприємствах в цілях оподаткування;
- впровадження спрощеної системи обліку, звітності та оподаткування для суб'єктів малого підприємництва;
- залучення малих підприємств до виконання науково-технічних та соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (товарів, робіт, послуг) для державних і регіональних потреб;
- забезпечення державної фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва шляхом впровадження державних програм кредитування малих підприємств тощо;
- сприяння розвитку інфраструктури підтримки суб'єктів малого підприємництва та інші [3, ст. 4].

За даними Державної служби статистики України, мале підприємство в Україні характеризується наступними статистичними показниками (на підставі даних за 2010-2019 рр.):

- кількості суб'єктів малого підприємництва (табл. 1-2);
- обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва (табл. 3);
- обсяги доданої вартості, створеної суб'єктами малого підприємництва (табл. 4);
- кількості зайнятих працівників на суб'єктах малого підприємництва (табл. 5).

Таблиця 1

Показники кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні протягом 2010-2019 рр.

Рік	Кількість суб'єктів малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), одиниць	Частка суб'єктів малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), %
2010	2161999	99,0
2011	1679902	98,7

продовження Таблиці 1

2012	1578878	98,7
2013	1702201	98,9
2014	1915046	99,1
2015	1958385	99,2
2016	1850034	99,2
2017	1789406	99,1
2018	1822671	99,1
2019	1922978	99,1

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Таблиця 2

**Суб'єкти малого підприємництва в 2019 році в Україні за
трисекторною моделлю економіки**

Сектор економіки	Галузі економіки	Кількість малих підприємств, одиниць	Частка сектору економіки, %
Первинний	Сільське господарство та добувна промисловість	74591	3,9
Вторинний	Переробна промисловість та будівництво	170569	8,9
Третинний	Галузі сфери послуг	1677818	87,2
<i>РАЗОМ</i>		<i>1922978</i>	<i>100,0</i>

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Таблиця 3

Показники обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва в Україні протягом 2010-2019 рр.

Рік	Обсяги реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), млрд. грн.	Частка обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), %
2010	779,2	21,6
2011	807,8	19,2
2012	916,3	20,5
2013	933,7	21,6
2014	981,3	22,0
2015	1319,0	23,7
2016	1652,0	24,5
2017	2067,8	24,9
2018	2496,9	25,0
2019	2698,2	25,6

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Таблиця 4

Показники обсягів доданої вартості, створеної суб'єктами малого підприємництва в Україні протягом 2013-2019 рр.

Рік	Обсяги доданої вартості, створеної суб'єктами малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), млрд. грн.	Частка обсягу доданої вартості, створеної суб'єктами малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємництва), %
2013	208,0	20,0

продовження Таблиці 4

2014	273,3	21,1
2015	270,9	19,4
2016	384,0	21,3
2017	542,4	24,0
2018	650,8	25,9
2019	791,8	26,6

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Таблиця 5

**Показники кількості зайнятих працівників на суб'єктах
малого підприємництва в Україні протягом 2010-2019 рр.**

Рік	Кількість зайнятих працівників на суб'єктах малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємства), осіб	Частка зайнятих осіб на суб'єктах малого підприємництва (у т.ч. мікропідприємства), %
2010	4958609	46,0
2011	4441970	43,7
2012	4285169	43,0
2013	4291173	44,1
2014	4115146	46,8
2015	3838749	46,9
2016	3871758	47,7
2017	3956331	48,6
2018	4173665	48,9
2019	4319757	47,9

Джерело: складено авторами на основі даних [4].

Аналізуючи дані табл. 1-5, слід зазначити, що:

- майже всі суб'єкти господарювання в Україні (понад 99%) є суб'єктами малого підприємництва;
- переважна більшість суб'єктів малого підприємництва в Україні (понад 87%) є суб'єктами підприємництва третинного сектору економіки (сфери послуг);
- понад чверть загальних обсягів реалізованої продукції, а також створеної доданої вартості в Україні приходить на суб'єкти малого підприємництва;
- майже половина зайнятого населення України (близько 48%) працевлаштована на суб'єктах малого підприємництва;
- питома вага обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), створеної доданої вартості, а також кількості зайнятих осіб на суб'єктах малого підприємництва протягом останніх років має тенденцію до підвищення (є характерною ознакою для більшості країн світу із ринковою економікою).

Отже, мале підприємництво в Україні має ключове значення для економіки країни, що потребує додаткової державної підтримки малих підприємств.

Однією з найбільш поширених форм державного впливу на розвиток та підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва є податкова політика.

Податкова політика – діяльність уряду у сфері встановлення, нормативно-правового регулювання та організації стягнення податків і зборів до державного бюджету усіх рівнів [5, с. 32].

Залежно від економічних чинників, держава реалізує один з трьох типів податкової політики:

- фіскальний (високий рівень податкових ставок);
- регулюючий (низький рівень податкових ставок);
- комбінований (рівноважний) (середній рівень податкових ставок) [6, с. 116-117].

Фіскальний тип податкової політики враховує, насамперед, фіскальні інтереси держави та передбачає високий рівень податкового навантаження на платників податків, що не сприяє підприємницькій активності і, як наслідок, не призводить до розвитку

та підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва. При цьому у випадку високого рівня тіньової економіки (що є характерним для України) така податкова політика не забезпечує максимізацію доходів державного бюджету [5, с. 32; 6, с. 116].

Регулюючий тип податкової політики найбільше враховує інтереси платників податків через низький рівень податкового навантаження. З одного боку така податкова політика сприяє розвитку та підвищенню конкурентоспроможності малих підприємств, проте низькі податкові ставки також призводять до зниження надходження до державного бюджету. Зменшення бюджетних надходжень обмежує можливість держави здійснювати фінансування державних програм, спрямованих на підтримку малого підприємництва в країні.

Комбінований (рівноважний) тип податкової політики характеризується поєднанням інтересів різних суб'єктів національної економіки та за звичайної економічної кон'юнктури вважається найбільш ефективним типом податкової політики (у т.ч. в частині стимулювання розвитку та підвищенню конкурентоспроможності малих підприємств).

Аналізуючи чинну податкову політику України з точки зору розвитку конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва, слід звернути увагу, в першу чергу, на наступні групи податків та платежів (які займають найбільш велику питому вагу саме для малого підприємства):

1) т. з. «прибуткові» податки – податок на прибуток підприємств та єдиний податок;

2) податки та платежі податкового характеру, базою стягнення яких є заробітна плата працівників – податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), військовий збір (ВЗ) та єдиний соціальний внесок (ЄСВ);

3) податок на додану вартість (ПДВ).

Згідно з чинним податковим законодавством України прибуток (доходи) суб'єктів господарювання оподатковуються наступними податками:

1) для юридичних осіб:

– податком на прибуток підприємств (базова ставка 18%) – у

випадку загальної системи оподаткування. Малі підприємства цей податок сплачують, як правило, у двох випадках: вид діяльності підприємства не дозволяє застосовувати спрощену систему оподаткування (зокрема, мікрофінансові установи); застосування спрощеної системи оподаткування можливе, проте не є економічно доцільним [7, ст. 136];

- єдиним податком (III-IV групи платників податку) (ставки податку встановлюються органами місцевого самоврядування) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Для суб'єктів малого підприємництва саме цей податок є більш розповсюдженим [7, ст. 293].

2) для ФОП:

- ПДФО (базова ставка 18 %) – у випадку загальної системи оподаткування. Для ФОП ця система оподаткування у більшості випадків не є вигідною та застосовується рідко [7, ст. 167, 177];
- єдиним податком (I-III групи платників податку) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Переважна більшість ФОП застосовують саме цю систему оподаткування [7, ст. 293].

Основною перевагою чинної методики оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва є можливість застосування спрощеної системи оподаткування, що в більшості випадків істотно знижує податковий тягар та, як наслідок, здійснює позитивний вплив на конкурентоспроможність суб'єктів малого підприємництва.

Головний недолік поточної моделі оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва полягає у відсутності податкових пільг у випадку застосування загальної системи оподаткування.

Оподаткування найманих працівників здійснюється наступними податками й платежами:

- ПДФО (базова ставка 18 %);
- ВЗ (1,5%) – цей збір фактично є частиною ПДФО, так як надходження зараховуються до загального фонду Державного бюджету України;
- ЄСВ (22%) – відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ) не є податком чи збором та не входить до системи оподаткування

ня. Проте, через загальнообов'язковість його сплати фактично є платежем податкового характеру (наявність ЄСВ призводить до істотного збільшення зобов'язань суб'єктів господарювання, зокрема суб'єктів малого підприємництва).

Іншим податком, що займає суттєву частку у структурі податкових зобов'язань суб'єктів малого підприємництва є ПДВ (базова ставка 20%). Слід зазначити, що розділом XIV ПКУ «Спеціальні податкові режими» передбачено можливість реєстрації суб'єкта господарювання як неплательника ПДВ у випадку застосування спрощеної системи оподаткування. При цьому в окремих випадках, зокрема для третьої групи платників єдиного податку, від статусу платника ПДВ залежить ставка єдиного податку.

Основною метою реформування державної податкової політики з позиції підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва в Україні є впровадження такої податкової політики, за якої податкове навантаження на суб'єкти малого підприємництва буде відносно низьким з метою стимулювання підприємницької активності.

Основні напрями оптимізації державної податкової політики полягають у реформуванні наступних податків і зборів:

- податок на прибуток підприємств;
- єдиний податок;
- ПДФО;
- ВЗ;
- ПДВ.

Головними недоліками чинної методики стягнення податку на прибуток підприємств з точки зору підвищення конкурентоспроможності малих підприємств є:

- неможливість застосування податкових пільг. На сьогоднішній день, податкові пільги з податку на прибуток підприємств зводяться до трьох випадків звільнення від сплати цього податку відповідно до ст. 142 ПКУ (для малих підприємств із звичайним видом діяльності використати неможливо). Для усунення цього недоліку з метою стимулювання розвитку та підвищення конкурентоспроможності малих підприємств слід впровадити наступні пільгові ставки з податку на прибуток:

1) 14 % для підприємств, що відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відповідають критеріям малого підприємства;

2) 10 % для підприємств, що відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відповідають критеріям мікропідприємства;

3) у випадку, якщо вид діяльності малого підприємства (чи мікропідприємства) належить до пріоритетних галузей національної економіки України, ставки податку на прибуток мають становити 10 % (для малих підприємств) та 7 % (для мікропідприємств).

Слід зазначити, що у низці європейських країн діє такий підхід щодо оподаткування прибутків підприємств. Зокрема, в податковому законодавстві Литви застосовується пільгова ставка податку на прибуток у 5 % (замість базової ставки 15 %) для підприємств, річний дохід яких не перевищує 300 тис. євро та середньорічна кількість працівників не перевищує 10 осіб [8]; податок на прибуток підприємств стягується за базовою ставкою (18 %) як у частині реінвестованого прибутку, так і в частині виведеного прибутку з обороту підприємства. Такий підхід не стимулює підприємців реінвестувати власні прибутки у виробництво. З метою усунення цього недоліку доцільним є оподаткування реінвестованої частини прибутку за нижчою ставкою, ніж частини прибутку, що була виведена з обороту підприємства [9, с. 81].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні існує Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження податку на виведений капітал на заміну податку на прибуток підприємств» від 16.06.2020 р., відповідно до якого пропонується замінити податок на прибуток підприємств податком на виведений капітал [10]. Згідно з цим законопроектом передбачається оподаткування прибутків підприємств лише у випадку виведення прибутку з обороту підприємств. Головним недоліком такої методики оподаткування є ризики суттєвого зменшення бюджетних надходжень. З метою часткового усунення цього недолі-

ку доцільним є саме оподаткування реінвестованої частини прибутку за нижчою ставкою. Таке нововведення за рахунок нижчої ставки податку на реінвестовану частину прибутку спричинить зниження податкового навантаження на підприємства і, як наслідок, збільшення підприємницької активності та підвищення конкурентоспроможності малих підприємств.

Реформування єдиного податку слід здійснювати в частині критеріїв визначення груп платників цього податку. На сьогоднішній день, відповідно до п. 4 ст. 291 ПКУ до платників єдиного податку третьої групи відносять ФОП та юридичних осіб, річний дохід яких не перевищує 1167 мінімальних заробітних плат на 1 січня звітного (податкового) року без обмежень щодо кількості найманих працівників [7, ст. 291.4].

Критерії щодо можливості застосування третьої групи платників єдиного податку слід гармонізувати із чинним законодавством щодо визначення критеріїв суб'єктів малого підприємництва. Зокрема, до платників єдиного податку третьої групи доцільно відносити суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідають одному з наведених критеріїв:

- ФОП та юридичних осіб, які згідно з ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є мікропідприємствами (суб'єктами мікропідприємництва);
- ФОП та юридичних осіб, які згідно з ч. 2 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є малими підприємствами (суб'єктами малого підприємництва) у випадку, якщо чистий річний дохід не перевищує 700 тис. євро за середньорічним курсом НБУ.

Принципова відмінність цього підходу полягає у тому, що спрощена система оподаткування буде можливою для підприємців, річний дохід яких перевищує 1167 мінімальних заробітних плат (близько 7 млн. грн. станом на 2021 рік), проте кількість найманих працівників не перевищує 50 осіб (для третьої групи платників єдиного податку).

Розвитку та підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва сприятиме також реформування системи

оподаткування фізичних осіб (ПДФО та ВЗ). Основними шляхами оптимізації системи оподаткування фізичних осіб є:

- скасування ВЗ. Так як ВЗ зараховується до загального фонду Державного бюджету України, тобто не забезпечує отримання спеціальної вигоди, визначеної п. 2 ст. 6 ПКУ (не має цільового призначення), цей збір фактично є частиною ПДФО, що призводить до збільшення податкового навантаження суб'єктів господарювання (у т.ч. суб'єктів малого підприємництва);
- впровадження неоподатковуваного мінімуму доходів громадян. На сьогоднішній день у чинному податковому законодавстві існує податкова соціальна пільга (ПСП) при оподаткуванні ПДФО. Проте, відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 169 ПКУ ПСП застосовується лише у випадку, якщо дохід платника податку не перевищує 1,4 прожиткового мінімуму для працездатних осіб (з округленням до найближчих 10 грн.) [7, ст. 169.4]. Тобто, станом на 2021 рік ПСП можуть отримувати громадяни, дохід яких за звітний податковий період (місяць) не перевищує 3180 грн. ($2270 * 1,4 = 3178 \approx 3180$ грн.). Це означає, що ПСП можуть користуватися лише працівники, які працевлаштовані на неповний робочий день, що свідчить про низьку ефективність ПСП. Концепція неоподатковуваного мінімуму доходів громадян передбачає звільнення платників ПДФО від оподаткування в частині, що становить прожитковий мінімум для працездатних осіб (тобто станом на 2021 рік 2270 грн. доходу не оподатковуються);
- впровадження ставки ПДФО 10 % у тій частині доходу, що не перевищує мінімальну заробітну плату (тобто станом на 2021 рік 3730 грн. доходу ($6000 - 2270 = 3730$ грн.) оподатковуються за ставкою 10 %).

Така методика оподаткування фізичних осіб перед чинною має наступні переваги:

- збільшення доходів громадян після оподаткування, насамперед, із низьким рівнем доходів;
- зниження податкового тягара для суб'єктів господарювання, в першу чергу, для малих підприємств, що призведе до підвищення їх конкурентоспроможності.

Слід зазначити, що серед платежів, базою стягнення яких є заробітна плата працівників, суттєву частку для малих підприємств займає також ЄСВ (є платежем податкового характеру). Однак, так як цей платіж є основним джерелом надходжень Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (у яких спостерігається дефіцит грошових коштів), вносити зміни до порядку нарахування чи сплати цього платежу не є доцільним.

Основним недоліком ПДВ є його фіскальна спрямованість (цей податок не виконує інших функцій, ніж забезпечення доходів державного бюджету). Для сектору домогосподарств, зокрема, ПДВ призводить до штучного збільшення ціни споживчих товарів на 20 % (цей податок спричиняє порушення закону попиту та пропозиції). Слід зазначити, що в структурі бюджетних доходів ПДВ займає найбільшу питому вагу, тобто його скасування чи різке зниження ставки призведе до стрімкого зменшення податкових надходжень. Отже, доцільним заходом є застосування диференційованих ставок ПДВ для товарів і послуг першої необхідності (10 %), предметів розкоші (25 %) та всіх інших товарів і послуг (15 %). Так як на малих підприємствах переважно здійснюється реалізація товарів і послуг, що не є предметами розкоші, податковий тягар на малі підприємства від ПДВ знизиться, що також призведе до підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва в цілому.

Висновки та пропозиції. Одним з основних чинників економічного зростання країни в умовах сучасної ринкової економіки є конкурентоспроможність суб'єктів малого підприємництва. В Україні на сьогоднішній день існує два підходи щодо визначення критеріїв малого підприємства: відповідно до ГКУ (виходячи з річного доходу та середньорічної кількості працівників) та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (критеріями є балансова вартість активів, чистий річний дохід та середньооблікова кількість працівників). Станом на 2019 рік переважна більшість зареєстрованих суб'єктів господарювання в Україні відповідають критеріям суб'єкта малого підприємництва,

при цьому їхня питома вага у структурі обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), доданої вартості та кількості зайнятих працівників також є значною та має тенденцію до підвищення.

Основною формою державного впливу на розвиток та підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва в країні є податкова політика. Основним призначенням державної податкової політики як форми впливу на конкурентоспроможність малого підприємництва є впровадження податкових пільг для суб'єктів малого підприємництва. Залежно від розміру податкових ставок та рівня податкового навантаження на платників податків виділяють три типи податкової політики: фіскальний (високі податкові ставки), регулюючий (низькі податкові ставки) та рівноважний (середній рівень податкових ставок). Розвитку малого підприємництва в країні найбільше сприяють регулюючий та рівноважний типи податкової політики.

В Україні суб'єкти малого підприємництва мають найбільше податкове навантаження від таких податків і платежів: податок на прибуток підприємств; єдиний податок; ПДВ; ПДФО; ВЗ, а також ЄСВ (що не входить до системи оподаткування). При цьому порядок нарахування і сплати більшості з наведених платежів з метою підвищення конкурентоспроможності малих підприємств підлягають коригуванню, а саме: впровадження пільгових ставок податку на прибуток підприємств для малих та мікропідприємств; зниження ставки податку на прибуток у частині реінвестованого прибутку; внесення змін щодо визначення платників єдиного податку третьої групи (з урахуванням критеріїв малих та мікропідприємств); скасування ВЗ; впровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян для ПДФО (у розмірі прожиткового мінімуму) та зниженої ставки цього податку (в частині доходу, що не перевищує мінімальну заробітну плату); впровадження диференційованих ставок ПДВ залежно від виду товарів і послуг.

Список використаної літератури

1. Господарський кодекс України. Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 16.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата

- звернення: 15.01.2021).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. Дата оновлення: 14.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 15.01.2021).
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України № 4618-VI від 22.05.2012 р. Дата оновлення: 10.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 15.01.2021).
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.02.2021). (дата звернення: 15.01.2021).
5. Масленніков Є.І., Гусев А. О. Оптимізація податкових платежів та її вплив на рівень доходів державного бюджету. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 5/2. С. 31-35.
6. Гусев А. А. Взаимосвязь проблемы налогообложения и экономического роста. *Материали IX Міжнародного круглого столу «Актуальні соціально-економічні та правові проблеми розвитку України та її регіонів»*. Одеса, 2018. С. 116-119.
7. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. Дата оновлення: 01.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.01.2021).
8. Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. Corporate Income Tax. URL: <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/taxation/main-taxes/corporate-income-tax-1#:~:text=Taxable%20profits%20of%20permanent%20establishments,be%20taxed%20at%2015%20%25%20rate>. (дата звернення: 18.01.2021).
9. Масленніков Є. І., Гусев А. О. Людський капітал країни та вплив на його розвиток державної податкової політики. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Том 19, вип. 2 (45). С. 70-86.
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження податку на виведений капітал на заміну податку на прибуток підприємств: Проект Закону України № 3665 від 16.06.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69156 (дата звернення: 18.01.2021).

Стаття надійшла 19.01.2021 року

О. В. Побережен,

доктор экономических наук, профессор,
 профессор кафедры учета и налогообложения
 Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
 Французский бульвар, 24/26, 65044, г. Одесса, Украина
 e-mail: olga-poberezhec@ukr.net

В. В. Шмагина,

кандидат экономических наук, доцент,
 доцент кафедры маркетинга и бизнес-администрирования
 Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,
 Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина
 e-mail: vshmagina@ukr.net

А. А. Гусев,

студент 4 курса

специальности «Учет и налогообложение»

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Французский бульвар, 24/26, 65044, г. Одесса, Украина,

e-mail: onuepfartemhusiev@ukr.net

ВЛИЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье исследованы теоретические и методологические основы малого предпринимательства как фактора экономического роста страны в условиях современной рыночной экономики. Определены законодательные критерии касательно разграничения малых предприятий от других субъектов предпринимательской деятельности. Приведены статистические данные касательно основных показателей деятельности субъектов малого предпринимательства в Украине в течение 2010-2019 гг. Определено, что малые предприятия в Украине занимают основной удельный вес; при этом их доля в структуре общих объемов реализованной продукции, созданной добавленной стоимости и количество занятых работников также является существенной. Установлено влияние налоговой политики государства на стимулирование развития и повышения конкурентоспособности субъектов малого предпринимательства в стране. Предложена концепция реформирования государственной налоговой политики с целью повышения конкурентоспособности малых предприятий в Украине, которая предусматривает реформирование налога на прибыль, единого налога, а также отмену военного сбора.

Ключевые слова: субъекты малого предпринимательства; конкурентоспособность малых предприятий; экономическое развитие; налоговая политика; налоговая нагрузка.

О. V. Poberezhets,

doctor of economics, professor

professor of the Department

of Odessa I. I. Mechnikov National University,

24/26, Frantsuzkiy av., Odessa, 65044, Ukraine

e-mail: olga-poberezhec@ukr.net

V. V. Shmagina,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Marketing and business administration

of Odessa I. I. Mechnikov National University,

French Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

e-mail: vshmagina@ukr.net

A. O. Husiev,
student of fourth-year
specialty “Accounting and Taxation”
of Odessa I. I. Mechnikov National University,
24/26, Frantsuzkiy av., Odessa, 65044, Ukraine
e-mail: onuepfartemhusiev@ukr.net

THE IMPACT OF STATE TAX POLICY ON THE COMPETITIVENESS OF SMALL BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

The article explores the theoretical and methodological foundations of small business as a factor of economic growth of the country in the modern market economy. Legislative criteria for distinguishing small businesses from other business entities have been defined. Statistics on the main indicators of small business entities in Ukraine during 2010-2019 are provided. It has been determined that small businesses in Ukraine occupy the main share. At the same time, their share in the structure of total volumes of products sold, created by added value and the number of employed workers is also significant. The impact of the state's tax policy on stimulating development and improving the competitiveness of small business entities in the country has been established. The concept of reforming the state tax policy in order to improve the competitiveness of small businesses in Ukraine has been proposed, which provides for the reform of corporate income tax, a single tax, individual income tax, value-added tax and the abolition of the military levy.

Key words: small businesses; small business competitiveness; economic development; tax policy, tax burden.

References

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. Zakon Ukrainy № 436-IV vid 16.01.2003 r. Data onovlennia: 16.10.2020 r. [The Commercial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 16.01.2003 № 436-IV. Date updated: 16.10.2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian].
2. Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy № 996-XIV vid 16.07.1999 r. Data onovlennia: 14.11.2020 r. [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated 16.07.1999 № 996-IV. Date updated: 14.11.2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> [in Ukrainian].
3. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini: Zakon Ukrainy № 4618-VI vid 22.05.2012 r. Data onovlennia: 10.12.2020 r. [On Development and State Support of Small and Medium Business in Ukraine: Law of Ukraine dated 22.05.2012 № 4618-VI. Date updated: 10.12.2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> [in Ukrainian].
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Re-

- trieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (reference date: 18.02.2021). [in Ukrainian].
5. Maslennikov, Ye. I. & Husiev, A. O. (2019). Optymizatsiia podatkovykh platezhiv ta yii vplyv na riven dokhodiv derzhavnoho biudzhetu [Optimization of tax payments and its impact on the income of the state budget]. *Ekonomika. Finansy. Pravo. – Economics. Finances. Law*, № 5/2, pp. 31-35. [in Ukrainian].
 6. Gusev, A. A. (2018). Vzaimosviaz problemy nalogooblozheniia i ekonomicheskogo rosta [The relationship between taxation and economic growth]. *Materialy IX Mizhnarodnoho kruhloho stolu «Aktualni sotsialno-ekonomichni ta pravovi problemy rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv»*. – *Materials of the IX International Round table “Actual socio-economic and legal problems of development of Ukraine and its regions”*, pp. 116-119. [in Russian].
 7. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2755-VI vid 02.12.2010 r. Data onovlennia: 01.01.2021 r. [The Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI. Date updated: 01.01.2021]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
 8. Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. Corporate Income Tax. Retrieved from: <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/taxation/main-taxes/corporate-income-tax-1#:~:text=Taxable%20profits%20of%20permanent%20establishments,be%20taxed%20at%2015%20%25%20rate>.
 9. Maslennikov, Ye. I. & Husiev, A. O. (2020). Liudskyi kapital krainy ta vplyv na yoho rozvytok derzhavnoi podatkovoi polityky [Human capital and the impact on its development of the state's tax policy]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*. – *Market Economy: Modern Management Theory and Practice*. Vol. 19, Issue 2 (45), pp. 70-86. [in Ukrainian].
 10. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zaprovadzhennia podatku na vyvedenyi kapital na zaminu podatku na prybutok pidpriemstv: Proekt Zakonu Ukrainy № 3665 vid 16.06.2020 r. [On amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine on the introduction of a distributed profit tax to replace corporate income tax: Project of Law of Ukraine dated 16.06.2020 № 3665]. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69156 [in Ukrainian].